

Μήνυμα Παγκόσμιας Ημέρας Θεάτρου 2018 - Ευρώπη

Simon McBurney, Ηνωμένο Βασίλειο

Ηθοποιός, συγγραφέας, σκηνοθέτης και συνιδρυτής του Théâtre de Complicité

Μισό μίλι από τις Κυρηναικές ακτές, στη Βόρεια Λιβύη, βρίσκεται ένα τεράστιο βραχώδες καταφύγιο. 80 μέτρα πλάτος και 20 ύψος. Στην τοπική διάλεκτο το λένε Hauh Fteah. Το 1951 μια ραδιοχρονολόγηση έδειξε αδιάκοπη ανθρώπινη δραστηριότητα για τουλάχιστον 10.000 χρόνια. Ανάμεσα στα χειροποίητα αντικείμενα που ήρθαν στο φως ήταν ένα οστέινο φλάουτο, που χρονολογείται ανάμεσα σε 40 και 70.000 χρόνια. Σαν παιδί, όταν το άκουσα αυτό, ρώτησα τον πατέρα μου:

“Οι άνθρωποι τότε είχαν μουσική;”

Μου χαμογέλασε.

“Όπως όλες οι ανθρώπινες κοινότητες”.

Ήταν αρχαιολόγος με ειδίκευση στην Προϊστορία, ο πρώτος που έκανε ανασκαφές στο Hauh Fteah στην Κυρηναική.

Είναι μεγάλη μου τιμή και νιώθω ευτυχής που είμαι ο Ευρωπαίος εκπρόσωπος της φετινής Παγκόσμιας Ημέρας του Θεάτρου.

Το 1963, ο προκάτοχός μου, ο μεγάλος Arthur Miller, καθώς η απειλή ενός πυρηνικού πολέμου έπεφτε βαριά στον κόσμο, είχε πει: “Όταν ζητούν να γράψεις σε μια εποχή, όπου η διπλωματία και η πολιτική διαθέτουν τόσο τραγικά ανίσχυρα και περιορισμένα μέσα, η επισφαλής και, μερικές φορές, όψιμη εμβέλεια της τέχνης πρέπει να αντέχει το βαρύ καθήκον να διατηρεί τους δεσμούς ανάμεσα στους ανθρώπους”.

Το νόημα της λέξης Drama προέρχεται από το Ελληνικό “δρᾶν”, που σημαίνει “ενεργώ”...και η λέξη θέατρο γεννιέται από το Ελληνικό “θέατρον”, που στην κυριολεξία σημαίνει τον χώρο όπου κάποιος θεάται (βλέπει, παρατηρεί). Έναν χώρο, όπου όχι μόνο κοιτάζουμε, αλλά βλέπουμε, λαμβάνουμε και αντιλαμβανόμαστε. 2400 χρόνια πριν ο Πολύκλειτος ο νεότερος σχεδίασε το σπουδαίο θέατρο της Επιδαύρου. Αυτό το υπαίθριο θέατρο, που μπορούσε να φιλοξενήσει μέχρι 14.000 ανθρώπους, διέθετε μια ακουστική αξιοθαύμαστη. Ένα άναμμα σπέρτου στο κέντρο της σκηνής μπορεί να ακουστεί σε όλες τις 14.000 θέσεις. Όπως συνηθίζονταν στα Ελληνικά θέατρα, όταν έβλεπες τους ηθοποιούς έβλεπες μαζί και το τοπίο γύρω από το θέατρο και πέρα στον ορίζοντα. Μέσα σε εκείνο συγκεντρώθηκαν ταυτόχρονα όχι μόνο ορισμένες όψεις του Ελληνικού Κόσμου, η κοινότητα, το θέατρο και το φυσικό τοπίο, αλλά συνενώθηκαν και όλες οι εποχές. Καθώς το έργο ανέσυρε στο παρόν παλιούς μύθους, μπορούσες να κοιτάξεις πάνω από τη σκηνή, σε εκείνο που θα ήταν το απώτερο μέλλον σου. Στη Φύση.

Μια από τις πλέον αξιοσημείωτες αποκαλύψεις της ανοικοδόμησης του σαιξπηρικού Globe στο Λονδίνο σχετίζεται και με αυτό που βλέπεις. Η αποκάλυψη αυτή έχει να κάνει με το φως. Σκηνή και αμφιθέατρο φωτίζονται το ίδιο. Καλλιτέχνες και κοινό μπορούν να κοιτάζονται μεταξύ τους. Πάντα. Όπου και να στρέψεις το βλέμμα βλέπεις ανθρώπους. Και ένα από τα επακόλουθα είναι η υπενθύμιση πως οι σπουδαίοι μονόλογοι, όπως, ας πούμε, του Άμλετ ή του Μάκβεθ δεν ήταν απλά προσωπικοί στοχασμοί αλλά δημόσιος διάλογος.

Ζούμε σε εποχή που είναι δύσκολο να δούμε καθαρά. Σε καμία άλλη στιγμή της Ιστορίας ή της Προϊστορίας δεν μάς περιέβαλλε περισσότερο η μυθοπλασία. Κάθε “γεγονός” μπορεί να αμφισβητηθεί, ένα ανέκδοτο μπορεί να επιβάλλεται στην προσοχή μας ως “αλήθεια”. Είναι όμως ένα συγκεκριμένο αποκύημα της φαντασίας, που μας περιβάλλει διαρκώς. Εκείνο που ζητά να μας χωρίσει. Από την αλήθεια. Να σπείρει τον διχασμό ανάμεσά μας. Έτσι που να είμαστε χωρισμένοι. Οι άνθρωποι από τους ανθρώπους. Οι γυναίκες από τους άντρες. Τα ανθρώπινα όντα από τη φύση.

Την ίδια, όμως, στιγμή που ζούμε σε καιρούς διχασμού και κατακερματισμού, ζούμε και σε εποχή τεράστιας κίνησης. Περισσότερο από ποτέ στην Ιστορία, οι άνθρωποι μετακινούνται, πολύ συχνά τρέπονται σε φυγή, περπατούν, στην ανάγκη, κολυμπούν, μεταναστεύουν παντού στον κόσμο. Και αυτό είναι μόνο η αρχή. Η απάντηση, όπως γνωρίζουμε, είναι να κλείσουμε τα σύνορα. Να υψώσουμε τείχη. Να αποκλείσουμε. Να απομονώσουμε. Ζούμε σε μία παγκόσμια τάξη που είναι τυραννική, όπου η αδιαφορία είναι το νόμισμα και η ελπίδα το παράνομο εμπόρευμα. Και κομμάτι αυτής της τυραννίας είναι ο έλεγχος, όχι μόνο του χώρου αλλά και του χρόνου. Η εποχή που ζούμε απέχει από το παρόν. Εστιάζει στο πρόσφατο παρελθόν και στο κοντινό μέλλον. Δεν το έχω αυτό. Θα το αγοράσω. Τώρα το αγόρασα, χρειάζομαι το επόμενο...πράγμα. Το μακρινό παρελθόν έχει ακυρωθεί. Το μέλλον είναι χωρίς επιπτώσεις.

Υπάρχουν πολλοί που λένε πως το θέατρο δεν πρόκειται, ούτε μπορεί να αλλάξει κάτι από όλα αυτά. Όμως το θέατρο δεν θα φύγει. Γιατί το θέατρο είναι χώρος. Καταφύγιο, τολμώ να πω. Εκεί όπου οι άνθρωποι συναθροίζονται και αμέσως σχηματίζουν κοινότητες. Όπως κάνουμε πάντα. Κάθε θέατρο έχει το μέγεθος των πρώτων ανθρώπινων κοινοτήτων, από 50 μέχρι 14.000 ψυχές. Από ένα νομαδικό караβάνι μέχρι κάποια στην Αρχαία Αθήνα.

Κι επειδή το θέατρο υπάρχει μόνο στο παρόν, αυτή την καταστροφική όψη της εποχής την αφήφά. Για το θέατρο το ζήτημα είναι πάντοτε η παρούσα στιγμή. Τα νοήματά του χτίζονται με κοινή δράση ανάμεσα στον ερμηνευτή και το κοινό. Όχι μονάχα εδώ, αλλά και τώρα. Το κοινό δεν θα μπορούσε να πιστέψει δίχως τη δράση του καλλιτέχνη. Και χωρίς την πίστη του κοινού η ερμηνεία δεν θα ήταν ολοκληρωμένη. Γελάμε την ίδια στιγμή. Συγκινούμαστε. Μέσα στη σιωπή κόβεται η ανάσα μας ή μας διαπερνά ένα σοκ. Και ακριβώς τότε, μέσα από το δράμα, ανακαλύπτουμε την πιο ουσιαστική αλήθεια: πως αυτό το μύχιο στοιχείο που θεωρούσαμε πως μας χωρίζει, το όριο της ατομικής μας συνείδησης, είναι κάτι που δε γνωρίζει σύνορα. Είναι κάτι που μοιραζόμαστε.

Κανείς δεν μπορεί να μας σταματήσει. Κάθε βράδυ θα είμαστε πάλι στη σκηνή. Κάθε βράδυ ηθοποιοί και κοινό θα είναι ξανά όλοι μαζί και το ίδιο έργο θα ξαναπαίζεται. Γιατί, όπως είπε (ο Βρετανός κριτικός, συγγραφέας, ποιητής και καλλιτέχνης) Τζον Μπέργκερ, "βαθιά μέσα στη φύση του θεάτρου υπάρχει ριζωμένη μια αίσθηση τελετουργικής επιστροφής", γι' αυτό, άλλωστε, είναι και η τέχνη των ανθρώπων των απογυμνωμένων, αυτό που, τελικά, είμαστε όλοι εμείς μέσα σε ένα κόσμο διαλυμένο. Όσο υπάρχουν καλλιτέχνες και ακροατήρια, όλο και θα λέγονται ιστορίες επάνω στη σκηνή, που πουθενά αλλού δεν θα μπορούν να ειπωθούν, είτε σε όπερες, είτε στα θέατρα των μεγαλουπόλεων ή ακόμα και σε στρατόπεδα φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων στη Βόρεια Λιβύη, αλλά και σε κάθε γωνιά στον κόσμο. Σε αυτή την αναπαράσταση θα είμαστε πάντοτε δεμένοι, συλλογικά.

Και αν βρισκόμασταν στην Επίδαυρο θα μπορούσαμε να σηκώσουμε τα μάτια για να δούμε πως όλο αυτό το μοιραζόμαστε με το τοπίο πέρα στον ορίζοντα. Να δούμε πως είμαστε πάντοτε κομμάτι της φύσης, πως δεν μπορούμε να ξεφύγουμε από αυτή, όπως δεν μπορούμε να δραπετεύσουμε και από τον πλανήτη. Ή αν ίσως πάλι βρισκόμασταν στο Globe, θα βλέπαμε πόσο ξεκάθαρα τίθενται σε όλους εμάς εσώτερα ερωτήματα. Και αν κρατούσαμε στα χέρια μας το Κυρηναϊκό φλάουτο των 40.000 χρόνων, θα αντιλαμβανόμασταν πως παρελθόν και παρόν είναι ένα. Πως η αλυσίδα της ανθρώπινης κοινότητας δεν θα σπάσει ποτέ από τυράννους και δημαγωγούς.

Μετάφραση: Γιώργος Παπαγιαννάκης